Leena Mämmi-Laukka,
Toimialuejohtaja
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
14.11.2023

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta pyytää kirjallista asiantuntijalausuntoa luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi laeiksi lastensuojelulain sekä varhaiskasvatuslain 6 ja 60 §:n muuttamisesta.

Esityksen mukaan lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa laskettaisiin kahdella vuodella ja samalla muutettaisiin nuoren määritelmää ja itsenäistymisvarojen viimeistä maksupäivää. Varhaiskasvatuslakia täsmennettäisiin lastensuojelulain nojalla sijoitetun lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisvelvollisuuden osalta silloin, kun lapsen varhaiskasvatus järjestetään muualla kuin lapsen kotikunnassa. Varhaiskasvatuslaissa säädettäisiin myös kuntien välisestä kustannustenjaosta tähän liittyen. Myös lastensuojelulakia täsmennettäisiin asiaan liittyen. Lastensuojelulakiin tehtäisiin myös eräitä teknisluonteisia muutoksia, joilla korjattaisiin sosiaali- ja terveyspalveluiden rakenneuudistuksen voimaantulon myötä lastensuojelulakiin jääneet virheet.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja lausua lainsäädäntöuudistuksesta ja esittää asiantuntijalausuntona seuraavaa:

Jälkihuollon ikärajan lasku 23 ikävuoteen on hyväksyttävissä tietyillä huomioilla ja ehdoilla, jotka liittyvät jälkihuollon nuoren sosiaalipalveluiden takuuseen. Jälkihuollon nuoren palvelupolkusuositus olisi tärkeä laatia tulevassa, jotta estetään tiiviiden ja tukea antavien palveluiden suunnittelematon katkeaminen myös 25 ikävuoden jälkeen. Erityistä huomioita on kiinnitettävä sosiaalihuollon ammattihenkilöiden saatavuuteen.

Hallituksen esitys jälkihuollon ikärajan laskemisesta kahdella vuodella päättyen 23 ikävuoteen ei heikennä jälkihuollon asiakkaan asemaa sosiaalipalvelujärjestelmässä. Jälkihuolto on subjektiivinen oikeus, jonka käyttöaikaa rajaamalla subjektiivinen oikeus kaventuu lastensuojelupalveluiden osalta. Edelleen nuorella on oikeus tarpeenmukaisiin sosiaalipalveluihin 23 ikävuoden jälkeen. Esityksessä nostetaan sosiaalihuoltolain (2014/1301) 3 §:n mukainen erityisen tuen tarpeisen henkilön määritelmä, jota voisi soveltaa jälkihuollon päättymisen jälkeen ja taata sosiaalityön ja sosiaalihuollon palvelut. Tällä säännöksellä pystytään tukemaan jälkihuollon nuoren sosiaalihuollon palveluiden tarpeita ja palvelun jatkuvuutta niissäkin tilanteissa, kun palvelua tarvitsevalla on erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan palveluja.

Jälkihuollon ikärajaa laskettaessa on kuitenkin huomioitava muutamia riskitekijöitä, jotka ovat tyypillisiä lastensuojelun jälkihuollossa olevan nuoren kohdalla. Käytännössä jälkihuollon jatkuminen 23 ikävuoteen varmistaa lastensuojelupalveluiden jatkuvuuden

sijaishuollon jälkeen ja on konkreettisesti pitkä aika taata nuoren itsenäistymisen tuki, kuten asuminen ja riittävä toimeentulotuki. Jälkihuollon aikana nuoren toimeentuloa turvaa myös hänelle kertyneet itsenäistymisvarat. Useilla nuorilla on kuitenkin aikaisemman historian ja sijaishuollon vuoksi tarve läheisverkoston tukeen. Luontaista ja tukea antavaa läheisverkostoa, kuten sukua ja perhettä ei välttämättä ole tukena. Se tarkoittaa sitä, että nuoren läheisverkosto nojaa sijaishuollon aikana muodostuneisiin tärkeisiin henkilöihin, kuten perhehoitajiin tai laitoksen omaohjaajiin. Useilla nuorilla on tarve myös monialaiseen viranomaisverkostoon, jotka tiiviillä ja kuntouttavalla työllä tukevat nuoren kuntoutumista esimerkiksi vakavista päihde- tai mielenterveysongelmista.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen *Kohti laadukasta aikuistumisen tukea* -selvitys (2023) on tuottanut nuorten näkemyksiä myös onnistuneista jälkihuollon käytännöistä. Nämä liittyivät selvityksen mukaan siihen, että jälkihuolto takaa rinnalla kulkevan aikuisen tuen. Nuori sitoutuu muutostyöhön, kun jälkihuoltotyö on ollut kiinnipitävää ja pitkäjänteistä. (Ruti-Laakso & Weckroth & Hirschovits 2023, 133–135.) Jälkihuollon asiakkaan erityinen läheisverkoston ja monialaisen ammatillisen verkoston tarve tulisi ottaa huomioon laskettaessa jälkihuollon ikärajaa.

Jälkihuollon kustannuksista jo nykyisellä järjestelmällä osa siirtyy sosiaalihuollon palvelujärjestelmän kustannuksiksi, koska jälkihuollon ja työikäisten sosiaalihuollon palvelut ovat rinnakkaisia ja limittyviä esimerkiksi monialaisen päihde- ja mielenterveyspalveluiden järjestämisessä hyvinvointialueilla. Esitystä jälkihuollon ikärajan laskun kustannusvaikutuksista on vaikea arvioida ja aiheellista on samanaikaisesti pohtia, lisääkö ikärajan lasku kulut sosiaalihuollon palveluihin, jolloin varsinaista tavoiteltavaa säästöä kustannuksissa ei saavuteta.

Tulevassa olisi ikärajan laskun ja kustannusvaikutusten tavoittamisen ohella kiinnitettävä huomiota siihen, että lastensuojelulain jälkihuollon palveluita kehitetään siten, että lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut kulkevat joustavasti asiakkaan palvelutarpeen mukaan. Jälkihuollon nuori tarvitsee myös muuta palvelua, esimerkiksi terveydenhuollon ja/ erikoissairaanhoidon, lapsiperheiden tai oppilaitosten oppimisen tuen palveluja samalla tavoin kuin kuka tahansa ikäisensä nuori. Haasteita ikärajan laskusta voi aiheuttaa jälkihuollon subjektiivisen oikeuden kaventuminen, jota ei siis täysin voi perusoikeuksiin perustuvilla perussosiaalihuollon palveluilla varmistaa. Tähän haasteeseen olisi hyvä varautua siten, että jälkihuollosta siirtyvän 23-vuotiaan nuoren sosiaalihuollon palveluille annettaisiin jonkinlainen ”palvelutakuu” esimerkiksi omatyöntekijän (sosiaalityöntekijä) säilymisestä määräaikaisesti sosiaalihuollon palveluissa. Siirtymäajalla tähän voidaan vastata enintään 30.6.2024 asti, mutta mahdollisuus sosiaalihuollon omatyöntekijänä olevan sosiaalityöntekijän säilymiseksi olisi hyvä laissa olla jonkinlainen ehto. Huomioitavaa on myös, että sosiaalityöntekijöiden

saatavuus on tällä hetkellä äärimmäisen heikko, jolloin on kiinnitettävä huomiota myös siihen, milloin asiakas tarvitsee sosiaalityöntekijää ”erityistä tukea tarvitsevana” ja milloin riittää omatyöntekijäksi muu sosiaalihuollon ammattihenkilölain mukainen työntekijä.

Sijaishuollossa olevan lapsen varhaiskasvatuksen järjestäminen ja kustannusten korvaus

Hallituksen esitys varhaiskasvatuksen järjestämiseksi ja korvausten maksamiseksi perustuu kuntien valtionosuustehtävään, jossa valtionosuudella katetaan kunnan peruspalveluja. Hyvinvointialueen tehtäväksi ei ole säädetty varhaiskasvatuspalveluja, vaan se on säilynyt hyvinvointialueuudistuksen jälkeen kuntien järjestämisvastuulla. Varhaiskasvatuksen järjestäminen on perusteltua nykyisellä järjestelmällä.

Varhaiskasvatusmaksut tulisi säätää kuntien välisiksi kustannuksiksi. Ehdotettu muutos selkeyttäisi nykyistä tilannetta. Ehdotettu muutos varhaiskasvatuslain 60 §:ään on kuitenkin viimeisen lauseen loppuosan osalta epäselvä. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain mukaan palvelun käyttäjällä (maksuvelvollisella) tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa olevaa lasta sekä lapsen ohella hänen kanssaan yhteistaloudessa eläviä vanhempia tai muita huoltajia. Sijoitetun lapsen osalta asiakasmaksua ei siis peritä eikä makseta, koska lapsi ei asu vanhempiensa tai huoltajiensa kanssa. Lauseen loppuosan ”josta on vähennetty perheeltä saatu varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain (1503/2016) mukainen asiakasmaksu” voisi poistaa kokonaan.

POHJOIS-POHJANMAAN HYVINVOINTIALUE

Leena Mämmi-Laukka

Toimialuejohtaja